

**ПРЕДМЕТИ НУМІЗМАТИКИ В МАТЕРІАЛЬНІЙ КУЛЬТУРІ
ДАВНЬОГРЕЦЬКИХ МІСТ-КОЛОНІЙ ТА ЕКСПЕРТИЗА
АВТЕНТИЧНОСТІ МОНЕТ ПІВНІЧНОГО ПРИЧОРНОМОР'Я**

**NUMISMATIC OBJECTS IN THE MATERIAL CULTURE OF
ANCIENT GREEK COLONIES AND EXAMINATION OF THE
AUTHENTICITY OF COINS OF THE PIVNICHNY BLACK SEA REGION**

Нумізмати́ка є однією з найважливіших галузей історичної науки, яка вивчає монети та інші грошові знаки, їхнє походження, типологію, функції та художнє оформлення. Монети не лише виконували економічну роль, слугуючи засобом обігу та мірою вартості, але й були важливим елементом культурної та політичної комунікації давньогрецьких міст-колоній. Вони відображають економічний стан, політичну структуру, релігійні переконання та культурні традиції суспільства, дозволяючи сучасним дослідникам реконструювати історію регіону на основі матеріальних джерел.

Метою цієї роботи є дослідження предметів нумізматики в матеріальній культурі давньогрецьких міст-колоній Північного Причорномор'я та аналіз методів експертизи автентичності монет. Завдання роботи включають визначення ролі монет у житті міст-колоній, класифікацію монет за матеріалом та функціями, а також розгляд сучасних підходів до встановлення автентичності знахідок.

Монети є унікальним джерелом інформації про давньогрецькі міста-колонії, оскільки поєднують у собі економічну, політичну та художню функції. Вони виконували не лише роль засобу обігу, але й слугували інструментом пропаганди влади та символіки міста. На аверсі та реверсі монет часто зустрічаються зображення богів, героїв, тварин, рослин та атрибутів влади, що відображає релігійні переконання та культурні цінності громади.

Матеріал монет також є важливим показником економічного розвитку міста. Срібні та золоті монети відображають доступність дорогоцінних металів та активну участь у міжрегіональній торгівлі. Бронзові монети найчастіше виконували розмінну функцію і використовувалися у повсякденних операціях. Аналіз матеріалу дозволяє дослідникам визначити рівень економічної стабільності, наявність ресурсів та стандарти ваги, що використовувалися при карбуванні монет.

Монети виконували також естетичну роль. Художнє оформлення та стиль різних періодів дозволяють визначати хронологію випуску та культурні впливи. Детально пророблені зображення богів, героїв або тварин на монетах свідчать про запозичення стилів від метрополій та прагнення колоній демонструвати свою культурну приналежність.

На північному узбережжі Чорного моря розташовувалися численні давньогрецькі колонії, серед яких найвідоміші: Ольвія, Пантікапей, Херсонес, Тіра та Феодосія. Кожне місто мало власні особливості економіки, політичної

структури та культури, що відображалося у випуску монет.

Ольвія була важливим торговельним та політичним центром на території сучасної південної України. Її монети відзначалися срібними тетрадрахмами з зображенням богині Афіни на аверсі та дельфіна або грифона на реверсі. Вага та розмір монет відповідали аттичним стандартам, що дозволяло їх вільно використовувати у міжнародній торгівлі.

Пантікапей, розташований на Керченському півострові, карбував монети з високою художньою якістю. Срібні драхми Пантікапея часто мали зображення місцевих символів, таких як бик або герб міста, а також портрети царів. Це свідчить про політичну автономію та прагнення демонструвати власну владу через нумізматичні засоби.

Херсонес та Тіра відзначалися широким використанням бронзових монет для внутрішнього обігу, що свідчить про розвиток місцевої економіки та дрібної торгівлі. Художня символіка на цих монетах включала риб, кораблі та локальні архітектурні мотиви, що відображало географічне положення та специфіку господарської діяльності.

Феодосія мала монети із зображеннями локальних міфологічних сюжетів та морських мотивів, що підкреслювало її роль порту та центру торгівлі.

Таким чином, нумізматика дозволяє визначити економічний стан, політичну структуру та культурні впливи у кожному місті-колонії Північного Причорномор'я.

Монети Північного Причорномор'я поділялися за матеріалом, номіналом і функцією.

1. За матеріалом:
  - Золото – урочисті, церемоніальні випуски;
  - Срібло – стандартна торговельна одиниця;
  - Бронза – дрібна розмінна монета.
2. За функцією:
  - Розмінна монета – повсякденні платежі;
  - Торговельна – міжнародні операції;
  - Урочиста – пропаганда влади та статусу міста.
3. За походженням:
  - Місцеві монети – випускались у власних містах-колоніях;
  - Імпорتنі – привезені з інших грецьких полісів або метрополій.

Класифікація монет допомагає встановлювати хронологію поселень, аналізувати економічні зв'язки та досліджувати художні традиції.

Визначення автентичності монет є важливим для нумізматичних досліджень, археології та колекціонування. Основні методи включають:

1. Візуальний аналіз: оцінка стилю гравіювання, форми монети, символіки та зношеності.
2. Металевий аналіз: визначення складу металу за допомогою спектрометрії, що дозволяє виявляти підробки або сучасні копії.
3. Метрологічний контроль: вимірювання ваги та діаметра монет та порівняння з відомими стандартами.

4. Археологічний контекст: аналіз місця знахідки, стратиграфії та суміжних артефактів.

5. Порівняння з нумізматичними каталогами та атласами: використання спеціалізованих довідників і досліджень для визначення відповідності монети відомим типам.

Експертиза дозволяє відокремити автентичні знахідки від підробок, уточнити хронологію і підтвердити історичну значимість артефактів.

Дослідження монет давньогрецьких колоній Північного Причорномор'я дозволяє:

- Виявити торговельні зв'язки між містами-колоніями та метрополіями;
- Визначити політичну автономію міст та роль місцевих правителів;
- Реконструювати релігійні та культурні впливи через аналіз символіки монет;
- Уточнити хронологію поселень та торговельних маршрутів;
- Систематизувати матеріальні та художні традиції регіону.

Монети як археологічні джерела є незамінними для комплексного вивчення життя давніх міст-колоній та їхнього культурного спадку.

Монети давньогрецьких міст-колоній Північного Причорномор'я є не лише економічними, а й культурними артефактами, що відображають політичну, релігійну та художню специфіку регіону. Експертиза автентичності монет є критично важливою для точності історичних реконструкцій і дозволяє уникати помилок у дослідженнях.

Нумізмати́ка, поєднуючи археологічні, хімічні, мистецтвознавчі та історичні методи, є міждисциплінарною наукою, що сприяє глибокому розумінню економіки, політики та культури давніх міст-колоній Північного Причорномор'я.

Джерела та література

1. Анохін, В. А. Античні монети Північного Причорномор'я. Київ: ІА НАНУ, 2011. 352 с.
2. Каришковський П. О. Грецькі міста Північного Причорномор'я. Одеса: Астропринт, 2003. 712 с.
3. Гайдукевич, В. Ф. Ольвія: історико-археологічні дослідження. Москва–Ленінград: АН СРСР, 1936. 520 с.
4. Длуголенський, Я. Б. Античные монеты Северного Причерноморья: каталог. Варшава: PAN, 1999. 241 с.
5. Фролова, Н. А. Нумизматика античных городов Северного Причерноморья. Москва: Наука, 1997. 278 с.
6. Sear, D. Greek Coins and Their Values. London: Seaby, 1978–1979. 2 vols.